

Programos „**MKČ MENŲ MEDONĖŠIS. RAGAUK IR AUK**“
edukacinio užsiėmimo „**APRANGOS KODAS – LAIKINOJI**
SOSTINĖ“ metodinė medžiaga

parengta ir išleista įgyvendinant 2007-2013 m.
žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis
visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo
paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir
bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos
socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Parengė Justina Minelgaitė
Kaunas. 2012

Edukacinio užsiėmimo pavadinimas: *Aprangos kodas – „Laikinoji sostinė“*¹

Dalyviai: Programa skirta vyresnių klasių moksleiviams

Vykdyto vieta: Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra Kaune

Trukmė: 2 akademinės valandos

Trumpas edukacinio užsiėmimo pristatymas: „Aprangos kodas – „Laikinoji sostinė“ – tai trumpa retrospekcija į tarpukario Kauno elito kasdienybę – iškilmingus labdaros balius, šventinius pokylius, diplomatines „arbatėles“ ir juose naudotą aprangos kodą. Istorinė Prezidentūra, 1918–1940 m. valstybės Prezidento rezidencija, – puiki vieta priminti ne tik Pirmojo Valstybės Piliečio, bet ir apie jį besitelkusių diplomatų, visuomenės bei kultūros veikėjų vyrų ir moterų aprangos protokolą. Deramas frako, smokingo ansamblio, tinkamos vakarinės sukniš ar tautinio kostiumo pasirinkimas – anuomet parodė ne tik gerą asmens skonį, bet ir pareigas, išsilavinimo lygį, socialinį statusą visuomenėje. O ar šiandien žinome tai, kas buvo savaime suprantama Laikinosios sostinės elitui – kokios spalvos kojinių nederą prie frako, kam moterims prie vakarinės sukniš reikalingi aulinukai-botai, bei kuriam – džentelmeniui ar damai – išsiruošti į pokylį kainuodavo brangiau?

Programoje dviems moksleivių grupėms skiriamos užduotys pagal „laikinosios sostinės aprangos kodą“ suruošti į pokylį vyrą ir moterį, t. y. teisingai aprengti popierines figūrėles². Aprangą, aksesuarus moksleiviai turi pirkti už uždirbtus pinigus – litus (tarpukario litų kupiūrų kopijos), kurie gaunami teisingai atsakius į klausimus. Žaidybinis elementas – bankas, pirkimas, lėlės – sukuria azartišką aplinką, padeda aktyviau dalyvauti programoje.

Tikslas. Pagrindinis didaktinis programos tikslas – remiantis ikonografinėmis medžiaga, video dokumentais bei rašytiniais šaltiniais, supažindinti moksleivius su Laikinosios sostinės kasdienybės istorija. Kiti – lavinamieji, mokomieji, auklėjamieji – tikslai: ugdyti istorinį mąstymą, skatinti moksleivius domėti kasdienybės istorija, lavinti moksleivių gebėjimą identifikuoti tarpukario Kaune dėvėtus vyro ir moters kostiumus, bei laikinajai sostinei priskirtinas kultūrinio, ekonominio gyvenimo detales.

Uždaviniai:

- pristatyti kultūrinį kontekstą tarpukario Kaune ir aprangos kodo reikalavimus skirtingu dienos laiku bei skirtingų iškilmių progomis;

---

¹ Edukacinėje programoje terminas „aprangos kodas“ vartojamas reikšme – „informacija, nusakanti kaip reikia rengtis“.

² Popierinių lėlių figūrėlės, bei rūbai joms aprengti, tarpukariu buvo populiarūs pramoga. Ypač tai išpopuliarėjo Anglijoje. Kur buvo leidžiami katalogai su popierinėmis žymių žmonių, karališkos šeimos atvaizdais ir rūbais, kuriuos jie rengdavosi. Programoje naudojamos šios originalių lėlių kopijos.

- išsiaškinti finansines Laikinosios sostinės gyventojų galimybes ir poreikius, įsigyjant aprangą;
- pristatyti pagrindines vyro aprangos ansamblio dalis;
- supažindinti su pagrindinėmis moters aprangos dalimis.

Programos eiga:

Pastaba: Užsiėmimo metu teorinė dalis persipina su praktine.

1. Pradžia. Trumpas edukatoriaus pasakojimas apie tarpukario „elegantiškos visuomenės papročius“, papildomas tarpukarinės spaudos ištraukomis, fotografijomis, video medžiaga, naudojant multimedija.
2. Užduoties pristatymas. Moksleiviai padalinami į 2 grupes. Įteikiami pakvietimai į iškilmingą vakarą, kuriuose nusakomas tinkamas aprangos kodas. Moksleiviai turi įsigyti tinkamą aprangą ir „surošti“ porą į vakarėlį (popierinės žmonių figūrėlės). Duodamos figūrėlės.
3. Grupinis darbas (tęsiasi visos edukacinės programos metu, persipindamas su teorine dalimi) Užduodami klausimai iš edukatoriaus pasakojimo, už teisingus atsakymus komanda gauna pinigų (tarpukario litų).
4. Tęsimas edukatoriaus pasakojimas apie „finansinius baltos pagrindus“. Pristatoma, lentelė, kurioje nurodoma, kiek kainuoja vakarinis rūbų ansamblis vyrui ir moteriai, ir kita lentelė, kurioje supažindinama su kasdinių produktų kainomis laikinojoje sostinėje. Kartu su moksleiviais lyginamos kainos šiandien ir anuomet. Rodoma lentelė su vidutiniais ano meto atlyginimais.
5. Vyro garderobo pristatymas. Pristatoma iš ko susideda frako, smokingo ansambliai, kariškio išėiginis kostiumas. Rodoma ikonografinė (fotografijos karikatūros, šaržai) medžiaga, kurioje šias aprangas dėvintys asmenys laikinojoje sostinėje. Demonstruojama, jog oficialiuose priėmimuose frakus dėvėdavo Lietuvos, Latvijos, Lenkijos Prezidentai.
6. Pasakojimas apie galvos apdangalus: cilindras, katiliukas skrybėlė. Įdomesni faktai iš jų atsiradimo istorijos. Pasakojimas papildomas fotomedžiaga.
7. Moters garderobo pristatymas. Moksleiviams keliamas klausimas: ką pasirinkti į pokylį: vakarinę suknią ar tautinį kostiumą? Iliustruojant ikonografinė medžiaga, pristatomas moterų aprangos protokolas
8. Turimų pinigų skaičiavimas. Rūbų pirkimas už gautus pinigus. Figūrėlių aprengimas.

9. Rezultatų aptarimas. Trumpas pokalbis su moksleiviais, pasiteiraujant, ką naujo jie sužinojo, kas jau buvo žinoma ir t. t. Esant laiko rezervui, galimas kai kurių aprangos atributų pasimatavimas (moteriška skrybėlaitė, vyriškas frakas).
10. Padaroma bendra programos dalyvių nuotrauka. (Atskirais atvejais fotografuojama gali būti ir programos metu).

Programoje naudojamoms priemonėms: pieštos žmogaus figūrėlės (du vyrai ir dvi moterys); piešti rūbai, figūrėlėms apvilkti (smokingas, frakas, išeiginis kostiumas, įvairūs išeiginių moterų rūbų ansambliai, vakarinės suknelės ir kt.), aksesuarų ir grožio paslaugų kuponai (kirpykla, rūbų lyginimas ir kt.), kuriuos moksleiviai galės įsigyti; pinigai, už kuriuos galima įsigyti rūbus ir paslaugas; pakvietimai į pokylį; magnetinė lenta (ant kurios magnetu segamos visos pagalbinės programos priemonės – rūbai ir kt.); projektorius ir ekranas; nešiojamas kompiuteris; patrauklaus ir žaismingo dizaino kėdutės, ant kurių moksleiviai susėda.

1. TEORINĖ DALIS*

Planas:

1. Trumpas Laikinosios sostinės kultūrinio gyvenimo kontekstas
2. „Finansiniai baltijos pagrindai“ – pajamos, prekių ir paslaugų kainos, išlaidos rūbams tarpukario Kaune
3. Vyro garderobas
4. Moters garderobas

Tarpukario Kauno aukštuomenės kasdienybė

Moksleiviai padalinami į dvi komandas. Pradedamas edukatoriaus pasakojimas. 1918–1940 m. – laikotarpis kai Kaunas tapo laikinąja sostine ir čia susitelkė politinis, diplomatinis, kultūrinis visuomenės elitas. Jie rūpinosi ne tik to meto politinių, ekonominių ect. problemų sprendimu, bet ir diktavo elgesio, aprangos madas visam Kaunui. Gerai atrodyti ir „neprašauti pro šalį“ vakarėlio metu XX a. 3–4 dešimtmečių Kaune buvo labai svarbu. Anuomet žmonės, kaip ir šiandien, turėjo laikytis tam tikrų taisyklių – save gerbiantis džentelmenas ar dama privalėjo gerai įsidėmėti visas aprangos subtilybes prieš pasirodant viešumoje. Pagrindinė dilema: Ką kada rengtis?

---

* Metodinėje medžiagoje teorinės ir praktinės dalies aprašai pateikiami atskirai. Vykdam programą, praktiniai intarpai bus integruoti į teorinę dalį.

(*Rodomas 5 skaidrės apie Kauno aukštuomenės aprangą, Europos madų įtaką, pristatoma aprangos taisyklių žinojimo reikšmė, supažindinama su kvietimais į renginius*) Moksleiviams užduodami klausimai „Ar žinote, kaip Prezidentas turi rengtis eilinę darbo dieną? Eidamas gerti popietinės arbatos? Eidamas į labdaros pokylį vakare?“. Į šiuos klausimus atsakymus jie ras klausant edukatoriaus ir gilinantis į pateikiamą archyvinę medžiagą. Rodomi trumpi archyviniai vaizdeliai iš Prezidento Antano Smetonos popietės Prezidentūroje su šeima, tarpukario Kauno Laisvės alėjos ir to meto pokylio Paryžiuje (*Cafe de Paris*, 1929 m.). Taip moksleiviai „nukeliami“ į Paryžių ir gali suprasti iš kur į Kauną galėjo atkelti prašmatnių pokylių tradicija. Lietuvoje per visą tarpukarį buvo virš 20 skirtingų šalių pasiuntinybių, juose vykdavo įvairūs priėmimai, arbatėlės, šventiniai renginiai ir pan.³ Žiūrėdami šiuos vaizdus ir klausydami pasakojimo, moksleiviai mokosi analizuoti detales ir lyginti tarpukario Kauno ir Paryžiaus aplinką, miestiečių aprangą.

Edukacinės programos dalyviams pasiūloma patiems pasijusti tokių „arbatėlių“ ar renginių dalyviais ir jiems įteikiami kvietimai į oficialius priėmimus Kaune (pasirinktinai: Estijos įgaliotojo ministro Lietuvai kvietimą apsilankyti Estijos pasiuntinybėje⁴, Lietuvių Italų Draugijos valdybos kvietimą į „Arbatėlę“⁵, Lietuvių-Latvių Vienybės Draugijos Valdybos kvietimas į Latvijos valstybės 20 metų Nepriklausomybės minėjimą⁶). Kartu su įvairių iškilmingų renginių tradicijomis į Kauną atkeliavo ir to meto aprangos protokolas. Bendraudami su šių bei kitų šalių diplomatais oficialios aprangos taisyklės netruko perimti ir Kaune rezidavę aukščiausi šalies pareigūnai, bei diplomatai. Spauda apie to meto Kauno visuomenės aprangos protokolą rašė: „Šiek tiek mūsų visuomenei tenka bendrauti ir su kitų kraštų, vadinama elegantiškąja visuomene, tenka derintis prie jos priimtų papročių, o tie papročiai ne mažiau griežti, kaip kariuomenės drausmės dėsniai.“⁷ „Nuo neatmenamų laikų įsigyveno paprotys, kad į balių einant reikia atitinkamai pasiredyti. Tą paprotį, užmiršti linkusiems kvietimuose yra ir paakinimai: „Rūbai: vyrams – smokingai, frakai ir uniformos, moterims – baliaus suknelės“. Kad kartais koks džentelmenas neateitų į balių apsivilkęs pižama arba ledi su naktiniais marškiniais ir šliurėmis.“⁸. O tokių nesusipratimų ir nesugebėjimo tinkamai apsirengti atvejų Kaune buvo. Taigi labai svarbu mokėti skaityti kvietimą. Ir šiandien, ruošiantis į ypač iškilmingus vakarėlius, kokia pageidautina apranga nurodoma kur nors

³ Žr. Mitkiewicz L. *Kauno atsiminimai*, Vilnius, 2002.

⁴ Estijos Įgaliotojo ministro Lietuvai kvietimas, Kaunas, XX a. 4 deš. Saugomas *Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (toliau NČDM)*, M-1-3-613.

⁵ Lietuvių Italų Draugijos Valdybos kvietimas į „Arbatėlę“, Kaunas, 1938. NČDM, M-1-3-558.

⁶ Lietuvių-Latvių vienybės Draugijos Valdybos kvietimas į Latvijos valstybės 20 metų Nepriklausomybės minėjimą, Kaunas, XX a. 4 deš., NČDM, M 1 3 3 38-39.

⁷ *Moteris*, 1927, nr. 6.

⁸ *Lietuvos aidas*, 1931 01 10.

kvietimo apačioje. Kaip jau minėta – damoms dažniausiai tinka vakarinės suknišios, o vyrams – smokingai, frakai arba uniformos. Moksleiviai skaito ir analizuoja gautus kvietimus.

Išsiruošimo į pokylį poreikiai ir kainos (Finansai tarpukario Kaune)

Išsiaiškinus, ką tiksliai reikia rengtis į vieną ar kitą iškilmingą vakarą, moksleiviams reikės subalansuoti savo biudžetą (užsidirbti pinigų), už kurį galės nusipirkti reikiamą aprangą į pobūvį. (*5 skaidrės apie aprangos kainas, vidutines Kauno miesto gyventojų pajamas ir išlaidas*) Kaip pristatoma pagrindiniame tarpukario dienraštyje „Lietuvos aidas“: „Nuo pinigų už kvietimą užmokėjimo iki baliun nuėjimo yra dar visa eilė tragiškų ir dramatiškų momentų, kurie paguldė žmogų kartais ant pat baliaus slenkščio.“⁹ Taigi koks yra tas „baliaus slenkstis“? Toliau moksleiviams pristatomos rūbų siuvimo ir aksesuarų įsigijimo kainos vyriui ir moteriai, bei pateikiami vidutinio darbo uždarbio bei prekių kainų anuomet pavyzdžiai, taip jie galės lengviau suvokti esminius tarpukario laikotarpio ir šios dienos kainų skirtumus, palyginti atlyginimus.

Šiandien daug ką galime nusipirkti rūbų ar avalynės parduotuvėse, tuo tarpu tarpukariu ruošiantis į svarbų pokylį, rūbai dažnai būdavo siuvami pas siuvėją, todėl jų kaina išaugdavo. Pateikiama „finansinė suvestinė“, kiek Kauno džentelmenai kainuodavo 1 balius:

- „Frakas pas žinomą siuvėją – 500 litų;
- Už frako, kelnių, liemenės ir marškiniu išvalymą ir išprosavimą – 10 litų;
- Tualetinės smulkmenos apykaklė su „zuikeliu“ ir „fantazija“, šilkinės kojinės, nosinė – 40 litų;
- Lakierkos – 50 litų;
- Nusiskutimas, sušukavimas ir manikiūras – 5 litus;
- Vakarienė baliuje – 30—50 litų;
- Baliuje konjakas ar keletas kokteilių – 30 litų;
- Laimę pabandyti, reikia nupirkti bent dešimt loterijos bilietų –15 litų;
- Automobiliu nuvežti poniją į namus – 5 litai.

Taigi balius, kuriame džentelmenas sušoko vienuolika šokių, kainavo 695 litus arba kiekvienas.“¹⁰

Kauno ponija, ruošdamasi į pokylį, turėjo išleisti:

- „Baliniam tualetui 5–6 metrai šilko už 150–200 litų;

---

⁹ *Lietuvos aidas*, 1931 01 10

¹⁰ *XX amžius*, 1940 01 08, nr. 5, p. 16

- Siuvėjai už modernišką ir įspūdingą suknelės pasiuvimą – 60–70 Lt;
- Už batelius, kuriuos galima dėvėti tik keletą kartų, ir po to dovanoti tarnaitei – 40–50 Lt;
- Šilkinės kojinės – 10–15 Lt;
- Už pirštines, „brošką“, ir vieną kitą papuošalą suknelei – 50 Lt;
- Kvepalai – 20–40 Lt;
- Odekolonas už 7–8 Lt;
- Pudra – 10 – 15 Lt;
- Lūpų pieštukas – 12 Lt;
- Sušukavimas ir manikiūras – 8–12 Lt;
- Už pakvietimą sumokėjau draugijos pirmininkei – 10 Lt;
- Šoferis už nuvežimą į balių – 5 Lt;
- Šveicorius už palto ir botų saugojimą paėmė 1 Lt.

Taigi damai, arba jos vyrui, balius kainavo – 464 litus¹¹.

Tokios pinigų sumos buvo reikalingos, siekiant tinkamai save reprezentuoti visuomenėje. O kiek tada buvo uždirbama? Ar 500 litų buvo ta suma, kurią vienam vakarui išleisti galėjo dauguma Kauno miestiečių? Kartu su moksleiviais analizuojami vidutinis pragyvenimo lygis, uždarbiai ir kasdienių maisto prekių kainos tarpukario Kaune. Pateikiami tokie duomenys:

- Padienio darbininko atlyginimas 55–72 Lt:
  - vyro – 2,85 (per mėnesį apie - 71,25 Lt)
  - moters – 2,20 (per mėnesį apie – 55 Lt)¹².
- Tarnautojo alga 160–360 Lt:
  - prezidentūros buhalteris – 360 Lt
  - prezidentūros virėja – 160 Lt
- Prezidento alga – 4000 Lt¹³.

Kasdienio vartojimo prekių kainos Kaune

1935 m.	2012 m.
110 Lt (darbinis arklys)	(darbinis arklys) 3500 Lt

¹¹ Ten pat.

¹² *Statistikos biuletenis*, 1935, nr. 8.

¹³ LCVA, f. 922, ap. 1, b. 11.

0,90 Lt (1 kg kiaulienos)	(1 kg kiaulienos) 15 Lt
0,18 Lt (1 kg kvietinių miltų)	(1 kg kvietinių miltų) 1 Lt
0,82 Lt (1 kWh elektros)	(1 kWh elektros) 0,45 Lt
12 Lt (1 kg vynuogių)	(1 kg vynuogių) 11Lt
4 Lt (1 kg bananų)	(1 kg bananų) 4 Lt
25 Lt (vyriški odiniai batai)	(vyriški odiniai batai) 220 Lt
1,25 Lt (1 kg smlk. cukraus)	(1 kg smlk. cukraus) 3,29 Lt
Iš viso 138,15 L ¹⁴	Iš viso 3739,74

Gilindamiesi į pateiktą statistiką moksleiviai lavina savo analitinio ir sintetinio mąstymo gebėjimus. Analizuojant tarpukario atlyginimus ir kainas, paaiškėja, jog paprastas darbininkas niekad neišgalės nuvykti į pokylį prabangiame restorane. Pasisiūdinti tinkamą aprangą į pokylį šiek tiek taupydamas galėtų tarnautojas. Visai kas kita Prezidentas ir diplomatinio kiti korpuso dalyviai, kurių mėnesio atlyginimai leido jiems deramai išsiruošti į pobūvį.

Susipažinus su finansiniais aspektais tarpukario Kaune, moksleiviams pateikiama užduotis: „Padėkite porai išsiruošti į Naujųjų metų pobūvį. Įsigykite rūbus, batus, aksesuarus ir kt. Kiekviena grupė turi po 2 x 74 Lt (74 Lt – buvo vieno Kauno gyventojų pragyvenimo minimumas 1935 m. vasario mėn. (o to paties laikotarpio Lietuvos gyventojų pragyvenimo minimumas buvo 54 Lt.) ¹⁵, likusią sumą reikės užsidirbti teisingai atsakius į klausimą. Iš viso turite surinkti 1159 Lt (trūksta – 1011 Lt).

Vyro garderobas

(6 skaidrės apie pagrindines vyro aprangos taisykles) Kaip rašo ano meto spauda: „Po klausimo: kaip rengtis? Reikia teisingai išspręsti klausimą kada kokius rūbus vilktis? — Vyriškiui, kurs nori “išeiti” į visuomenę, reikalingos trys rūbų eilės: frakas, smokingas, juodas žaketas su driežetomis kelnėmis.”¹⁶

Nuoroda, kurį iš šių ansamblių pasirinkti, kaip jau minėta, dažniausiai būna parašyta, kvietime į pobūvį. Tačiau kartais tarpukario elitui reikdavo ir patiems pasirinkti, atsižvelgiant į paros laiką, kuriuo vyks susitikimas. Jei svečias būdavo kviečiamas dieną, iki 19.30 val. – geriausiai tikdavo vizitinis kostiumas, jei po 19.30 – frakas arba smokingas.

¹⁴ *Statistikos biuletėnis*, 1935, nr. 3.

¹⁵ *Statistikos biuletėnis*, 1935, nr. 4.

¹⁶ *Diena*, 1932 01 24

Vizitinis kostiumas. (2skaidrės) Moksleiviams pristatomas video intarpas, kuriame garsus amerikiečių aktorius Fredas Asteras šoka apsirengęs būdingą tarpukariui vizitinį kostiumą, bei dėvi cilindrą (epizodas iš filmo „Blue Skies“, JAV, 1945). Rodomi nuotraukos ir piešiniai. Šis aprangos kodas vienas paprasčiausių. Jį sudaro juodas (ar kitos spalvos) švarkas, kelnės su šviesesniais dryželiais, paprasti juodi pusbačiai, kaklaraištis, pageidautina su dryželiais ar taškeliais, balti marškiniai bei balta nosinaitė, kuri jokių būdu negali būti spalvota, apyrankės susegtos mažomis nepastebimomis sagutėmis¹⁷. Vizitinis kostiumas dažniausiai buvo rengiamasis dieną, nors retkarčiais tikdavo ir vakare¹⁸. Vis dėl to, vakare vykdavo didžiausi ir prašmatniausi susibūrimai, tad tuomet galiodavo kitas, prabangesnis, aprangos etiketas (rodomas tokio kostiumo pavyzdys). Vizitinis kostiumas buvo labai populiarus, kadangi tinko tiek dieną, tiek vakare, tiek visų oficialių ir privačių renginių – pusryčių, kokteilių, pietų, parodų atidarymo ir kitų iškilmių – metu, jeigu tik kvietime nenurodyta dar iškilmingesnė apranga – frakas ar smokingas. Vizitinis kostiumas vilkimas per ceremonijas, ypač lauke, pavyzdžiui, atvykstant ar išvykstant į žymiesiems svečiams, akademinį švenčių metu, per valstybinės reikšmės laidotuves ir pan. Šis kostiumas dėvimas ir šiandien minėtų progų metu.¹⁹ Moksleivių klausiama, ar jie yra matę ką nors, dėvintį vizitinį kostiumą. Diskusija, kodėl šiandien vizitinis kostiumas toks (ne)populiarus.

Smokingas (2 skaidrės). Rodoma vaizdinė medžiaga. Vakariniam išėjimui labiau tinkamas buvo smokingas. „Smokingas iš ryto pritinka vienam tiktai oberkelneriui...“, – buvo pabrėžiama tarpukario spaudoje.²⁰ Vadinasi, priešingai nei su vizitiniu kostiumu, vyrui su smokingu pasirodyti dieną buvo negalima. Smokingų pirmtakai buvo panašūs į šilko chalatus su atlapais. Prie jų buvo dėvima kepuraitė ir šilko ar velveto kurpaitės. Visa tai skirta apsaugoti drabužius nuo pelenų ir šukuoseną nuo aitraus dūmų kvapo. Vėliau įsivyravo etiketas per kviestines vakarienes einant rūkyti užsivilkti rūkomąjį švarką, o grįžus iš rūkomojo jį nusivilkti, taip rūbai neprisigerdavo dūmų kvapo.²¹

Smokingo ansamblį sudarė:

Švarkas su šilkiniais atlapais;

Kelnės su šilko juostele per visą ilgį – antsiuvu,

Balti marškiniai,

Peteliškė (dažniausiai juoda),

---

¹⁷ *Diena*, 1932 01 24

¹⁸ Idzelytė V., *Kostiumo istorija*, XXXX, p. 336.

¹⁹ Lydeka A., Išeiginis kostiumas (tenue de ville) ir vizitinis kostiumas, prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=836&p_d=7145&p_k=1.

²⁰ *Lietuvis*, 1927 08 23.

²¹ Tradicijos ir vertybės. Smokingas, in *Versus*, 2010 04 23, internetinė prieiga: <http://vyrogarderobas.eversus.lt/naujienos/1306>.

Lakiniai batai,
Juodos kojinės,
Juosmens juosta („*kamerbandas*“),
Sąsagos ir sąsagėlės²².

1937 m. spaudoje apie smokingo dėvėjimą buvo rašoma: “Prieš dešimtį metų smokingas baliuje buvo retenybė — tik „aukštų ponų“ privilegija, šiandien jau net menkesnis valdininkas laiko pareiga pasirodyti su fraku. [...] Kodėl tad karininkams čia turėtų būti daroma išimtis. Juk išieginė uniforma nemažiau atitinka lietuvio dvasią nei frakas arba smokingas.”²³ Smokingo dėvėjimo tradicija, priešingai nei vizitinio kostiumo, populiarsnė šiomis dienomis. Paklausiama, galbūt kas nors iš moksleivių yra dėvėjęs arba turi savo spintoje smokingą? Kokią progą jį dėvi?

Frakas. (*3 skaidrės*) Yra daug frako kilmės versijų. Viena jų, jog frakas atsirado XVIII amžiuje kaip apranga kariuomenės pareigūnams, vėliau tapusi civiliniu drabužiu. Dėl to frakas primena jojiko aprangą. Iš pradžių frakas buvo paprastas dažnai sutinkamas drabužis, o XIX amžiaus viduryje frakas tapo drabužiu tik oficialioms progoms ir dėvimas iškilmingų iškilmių metu, o maždaug po 150 metų virto išskirtinumo ir prabangos ženklu²⁴.

Frako ansamblį sudarė:

Juodas švarkas su „uodegėlė“ nugaroje,
Balti marškiniai su klostuota krūtine ir apykakle lenktais kampeliais,
Balta liemenė,
Balta peteliškė,
Balta nosinaitė,
Juosmens juosta (juoda, balta),
Juodos kelnės su dviem šilkinėmis juostelėmis šonuose,
Šilkinės kojinės,
Lakiniai batai²⁵.

Taigi frakas buvo pats iškilmingiausias vyri apdaras tarpukario Kaune. Rodoma vaizdinė medžiaga su fraku. Spaudoje buvo rašoma: „Mados dažnai keičiasi, bet vienas mados dalykas tiesiog nuostabiai ilgai laikosi kurse: frakas.”²⁶ Be to, frakas laikinojoje sostinėje tapo diplomatijos ženklu: “Laisvės kelias kardu iškirstas, Klaipėda ginklu atvaduota. Ginklas būtų ir Vilnių sugražinęs. [...] tačiau... vietoj patrankų prabilo diplomatai, vietoj kariškos uniformos

²² Smokingas, internetinė prieiga: http://www.100patarimu.lt/items.php?pg=4&item=37&name=Aprangos_kodas.

²³ *Kardas*, 1937, nr. 10

²⁴ Akmenytė-Ruzgienė V., Europietiškas frakas Lietuvoje, internetinė prieiga:

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-10-28-vilma-akmenyte-ruzgiene-europietiskas-frakas-lietuvoje/52291>

²⁵ Frakas, internetinė prieiga: http://www.100patarimu.lt/items.php?pg=4&item=37&name=Aprangos_kodas.

²⁶ *XX amžius*, 1940 04 06

atsirado diplomato frakas.”²⁷ Pažymėtina, jog demokratinių valstybių vadovai Prezidentai taip pat savo spintoje turėdavo bent vieną fraką. Rodomos fotografijos, kur Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos Prezidentai su frakais. Klausimas moksleiviams: o ar šiandien Lietuvos Respublikos Prezidentas kada nors dėvi fraką? O kaip su Prezidente moterimi? Kaip manote, ar ir ji turi fraką?

Kariška uniforma. (3 skaidrės) Dažnai užmirštama, kad dar viena iškilminga apranga – kariška uniforma. Kariškių sluoksnis ypač reikšmingas buvęs Pirmojoje Lietuvos Respublikoje (1918-1940 m.) taip pat buvo kviečiamas į įvairias iškilmes. Pagal aprangos etiketą, įvairiomis progomis karininkas turėjo rengtis išveiginę uniformą. „Vieni ir į five-o-clock'ą ar paprastą balių ateina išveigine iškilmių uniforma, o kiti ir į iškilmingą balių ateina išveigine paprasta. Tiesa, kartais gal ir sunku orientuotis, kokią čia uniformą užsidėti, bet yra juk pasakyta: „be to, išveiginė iškilmių uniforma leidžiama dėvėti šeimynos iškilmėse ir tais atvejais, kai civiliams privalomas frakas“, o kur civiliams privalomas frakas, kiekvienas inteligentas žmogus turėtų orientuotis.”²⁸ – buvo pranešama tarpukario spaudoje.

O kuo gi skyrėsi kasdienis ir išveiginis karininko kostiumas? Išveiginė uniforma mažai kuo skyrėsi nuo tarnybinės nerikiuotės uniformos. Keletas esminių skirtumų: vietoje diržo – juosta, vietoje prisiūtų — prisegami antpečiai, vietoje tik leidžiamų — būtinos beretės arba atskiru įsakymu ir vyriausias ordinas²⁹. Rodomas išveiginės kariškos uniformos pavyzdys-iliustracija.

Taigi galimi trys lygiaverčiai vyrų garderobo variantai tarp kurių galėtume dėti lygybės ženklą, jei esate kviečiamas į vakarinį renginį, tačiau nežinote, jo iškilmingumo laipsnio. Vis dėl to, jei vakaras labai iškilmingas smokingas Jums netiks, tada reikės rinktis tarp frako ir kariškos uniformos. (1 skaidrė, kurioje sudėti visi aptarti vyriškos aprangos pavyzdžiai).

Galvos apdangalai: (7 skaidrės, kuriose iliustracijos ir pagrindinės žinios apie skrybėlės) Dar vienas svarbus akcentas vyrui yra jo galvos apdangalas. Iki XX a. vidurio vyras be skrybėlės ar kepurės buvo tikras nesusipratimas. Vidutiniškai kiekvienas vyras turėdavo po porą dažnai naudojamų skrybėlių, juk galvos apdangalas atspindėjo vyro socialinę padėtį bei statusą visuomenėje³⁰. Skrybėlių mados kito dėl laikmečio, tačiau kartais kito dėl praktinių sumetimų: štai, cilindras netiko kasdieniam dėvėjimui, nes būdavo aukštas ir jodikams kliūdavo už medžių šakų, arba krisdavo bėgant dėl vėjo pasipriešinimo.

²⁷ *Sekmadienis*, 1935 11 24

²⁸ *Kardas*, 1935, nr. p. 6.

²⁹ ŠALTINIS

³⁰ Vasiliauskienė G., 18 faktų apie skrybėles, internetinė prieiga: <http://www.lrytas.lt/-12275708931227517896-p2-18-fakt%C5%B3-apie-skryb%C4%97les.htm>

Kaip ir rūbų skrybėlių mados Lietuvą pasiekė iš kitų Europos šalių. Tačiau Kaune buvo diskutuojama, jog galbūt reiktų „užsienio skrybėlės“ keisti labiau lietuviškomis, pavyzdžiui, šiaudinėmis: „Patarlė, sakanti, kad kiekvienas privalo žinoti savo vietą ir atitinkamai savo padėčiai elgtis. [...] konstitucija paprastai lyginama su cilinderiu, kurs, girdi, mūsų Jurgiui visiškai netinka. Šitą anglišką cilinderį siūloma pakeisti veltine ar šiaudine skrybėle, po kuria Jurgis geriau atrodąs.“³¹ „Kaunas nors ir nedidelis, bet jo minkštos kėdės, greit sužavėjo muzikus – inteligentus ir jie užmiršo iš kokio molio nulipdyti... Vakarykštis tėvo brylius atrodo juokingu, o šiandieninis cilindras ir automobilis vaizduoja išganymą ir pilną apoheją.“³² Moksleivių paklausama, kaip jie įsivaizduoja, kas yra lietuviška skrybėlė? Ar jie mano, jog šiaudinė skrybėlė tiktų Lietuvos Prezidentui?

Kiekvienas Lietuvos Respublikos Prezidentas turėjo savo mėgstamą galvos apdangalą. Štai ką apie Stulginskį prisiminė M. Krupavičius: „Ir cilinderis tvirtai ant jo galvos stovėjo, ir frakas juto savo vietoj gulįs.“³³ Rodomas trumpas video, kuriame A. Stulginskis su cilindru (iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo) Tuop tarpu K. Grinius labiausiai mėgdavo būti vienplaukis, o A. Smetona nešiodavo ir katiliuką, ir cilindrą ir skrybėlę.

Cilindras. Cilindras išpopuliarėjo XIX a. ir buvo laikomas aukštuomenės bei džentelmeno atributu. Pirmieji cilindrai gaminti iš bebro odos, vėliau – iš šilko verpalų. 1797 metais Londono gatvėse pasirodė pirmasis anglas su ypač aukšta veltine kepure – cilindro prototipu. Šio apdangalo vaizdas buvo toks neįprastas, jog nešiotoją apspito didelė minia, „šunys kaukė, moterys alpo, o grūstyje kažkas net susilaužė ranką“, – taip rašė apie jo sukeltus padarinius laikraščiai. Ir gavo cilindro nešiotojas baudą už „viešosios tvarkos trukdymą“. Vėliau cilindrą buvo galima „suploti į blyną“ – kad operoje jį būtų galima pakišti po krėslu³⁴. Kauno spaudoje apie cilindrą buvo rašoma: „Pas mus pirmoji taupumo auka bene krito palaimintųjų Cilinderis. Ir ką jis, rodos, padarė blogo? Ir Dievą mylėjo ir visuomenei dirigavo...“³⁵ „Cilinderis, mūsų dauguomenės akimis, tai Europos civilizacijos (nesakau, kultūros) sintezis.“³⁶ „Kažkas pasakė, kad blizgančiame cilindery dėmės labiau ryškios negu senoje skrybėlėje.“³⁷

Katiliukas. Katiliuką 1849 m. sukūrė Londono skrybėlininkai. Jis turėjo pakeisti iki tol medžiotųjų dėvėtus cilindrus. Katiliukas turėjo apsaugoti raitelių galvas nuo šakų smūgių. Iki tol dėvėtus cilindrus nuo galvų dažnai numušdavo šakos ir juos sutrypdavo žirgai. Jis buvo

³¹ Lietuvos žinios, 1927 10 17.

³² Lietuvos žinios, 1924 07 27.

³³ Krupavičius M., Aleksandras Stulginskis, in *Aidai*, internetinė prieiga:

http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=3819&Itemid=290.

³⁴ Druktenis G., Didybės ženklas, internetinė prieiga: <http://www.elegancija.eu/didybes-zenklas/>.

³⁵ Diena, 1932 06 12.

³⁶ Dienos naujienos, 1932 07 14.

³⁷ Sekmadienis, 1937 04 04.

gerokai žemesnis už cilindrą, ir nekrisdavo nuo galvos, pavyzdžiui, vejantis kišenvagius³⁸ “Pasisveikinant vyrai turi žinoti, kaip dailiai nusiimti skribėlę, ar kepurę. Kieta (katiliukas), arba šiaudinė skribėlė nuimama už krašto, o minkšta skribėlė už viršaus įkišant smilių į įdubimą.”³⁹

Kieta skrybėlė turi daug pavadinimų ir yra net keletas jos tipų. Labiausiai išpopuliarėjo 1930 m. kai ją dėvintis pasirodė Anglijos karalius Edvardas VII. Kieta skrybėlė dažniausiai buvo juodos, pilkos ir rudos spalvos. Tokios skrybėlės tiko prie pusiau formalios aprangos ir tiko nešioti, dėvint smokingą.

Minkšta skybėlė: “Cilindro nesuksi ir neįdėsi kišenėn. Ant kitos bet kurios skrybėlės galima nepastebimai atsistoti ir paskui dėti ant galvos. Su cilindriu tokių eksperimentų nepatartina daryti.”⁴⁰ Minkštos skrybėlės išpopuliarėjo XX a. pirmoje pusėje. Labiausiai tarp miestiečių. Jos privalumas buvo tai, ją buvo galima tiesiog suvynioti ir įsidėti į kišenę. Kasdien dėvima skrybėlė⁴¹.

Moterų garderobas

(11 skaidrių apie moterų aprangos kodą) Moterys taip pat turėjo žinoti esmines aprangos kodo taisykles. Tačiau joms buvo daug mažiau priesakų, nei vyrų aprangos klausimu. Beveik visais atvejais tiko suknelė, tačiau skyrėsi jos puošnumo laipsnis. Moksleivių merginų klausama, kaip dažnai šiandien jos dėvi sukneles? Tarpukario spaudoje buvo rašoma: “Moterims keletas griežtų taisyklių“:

- Jokių baltųjų rūbų prieš 7 valandą vakaro.
- Jokių „jakių“ vakare.
- Iš ryto nedėvėti brangių papuošalų.
- Vakare jokių gatvėje avimų batukų.”⁴²

Vizitinė (išeiginė) suknelė ar kostiumėlis“. Vizito drabužiai ponioms: gera išeinamoji suknelė, arba net kostiumas”.⁴³ Pagal šį aprangos kodą, moterys vilkėtų klasikinį elegantišką kostiumėlį: švarkelį ir sijoną, ne trumpesnę kaip 10 cm virš kelių. Taip pat turėtų autis aukštakulnius elegantiškus, priderintus prie kostiumėlio batelius ir atitinkamos spalvos kojines⁴⁴. Dieną ar po

³⁸ Druktenis G., Didybės ženklas, internetinė prieiga: <http://www.elegancija.eu/didybes-zenklas/>.

³⁹ *Diena*, 1929 11 24.

⁴⁰ *Sekmadienis*, 1936 02 16.

⁴¹ Kupčikienė B., Tradicijos: galvos apdangalai, *Versus*, 2009 09 03, internetinė prieiga: <http://vyrogarderobas.eversus.lt/naujienos/1009>.

⁴² *Diena*, 1937 12 12.

⁴³ *Diena*, 1930 05 04

⁴⁴ Lydeka A., Išeginis kostiumas (tenue de ville) ir vizitinis kostiumas, prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=836&p_d=7145&p_k=1.

pietų nešiojamų suknelių įvairovė tarpukariu buvo labai didelė. Tačiau bene populiariausios buvo aukštos kokybės audinio apranga.

Vakarinė suknelė. Kitas moterų aprangos kodas buvo vakarinė apranga. Tai puošni suknelė ir prie kurios avimi prabangūs aukštakulniai. Pagrindinės taisyklės vakarinėms suknelėms:

- Turėjo būti su ilgomis arba $\frac{3}{4}$ rankovėmis (ši taisyklė kito).
- Gili iškirptė galėjo būti tik nugaroje.
- Puošiamos segėmis, karoliais, brangių metalų, perlų papuošalais; kailiais ir kt.

Klausimas moksleiviams: kaip manote, kokį vyriškos aprangos kodą atitiko ši moterų apranga?
Atsakymas: jie vyras dėvi smokingą, tuomet tinka vakarinė suknelė, tik ji neprivalo būti ilga. Tuo tarpu jei vyras dėvi fraką, būtin ilga ir puošni suknelė.

Tautinis kostiumas. Tautinis kostiumas yra vienintelis drabužis, kuris prilyginamas visiems aprangų kodams. Tautinis kostiumas ypač populiarus buvo įvairių moterų draugijų rengiamuose priėmimuose. Vis dėl to, dažnesnė tarpukario damų apranga svarbiuose priėmimuose būdavo vakarinės suknelės. Ano meto spaudoje apie tautinį kostiumą buvo rašoma: “Spalvų darnumas turėtų būti privalomas kiekvienam mūsų tautiniam drabužiui, tačiau dabartiniu metu tos rūšies lietuvių siuvami apdarai savo ryškių nesuderintų spalvų atžvilgiu yra čigoniško pobūdžio.”⁴⁵ Moksleiviams rodoma XX a. 4 deš. nuotrauką, kurioje damos pokylyje ir su vakarinėmis suknelėmis ir su tautiniais rūbais.

Skrybėlaitės. Kaip ir vyrai moterys dėvėdavo skrybėlaites. Per du dešimtmečius skrybėlaičių mados kito. Tačiau XX a. 4 deš., kuomet Laikinojoje sostinėje kultūrinis gyvenimas išgyveno pakilimą, esminiai skrybėlių bruožai buvo atkeliavę iš Paryžiaus. Prie mūsų aptartų aprangos kodų labiausiai tikdavo skrybėlės su vualiu, gėlėmis, kitais puošniais elementais⁴⁶.

2. PRAKTINĖ DALIS

Praktinėje programos dalyje moksleiviai gilina ir pasikartoja teorinės dalies metu įgytas žinias, atsakinėdami į jį, bei patys kuria savotišką mini-spektakliuką, įsijausdami rūbų ir prekių pokylių pirkimą, bei pinigų tam uždirbimą. Klausimai, už kurių teisingus atsakymus gauna litų ir perka rūbus:

Klausimas	Klausimo vertė
-----------	----------------

⁴⁵ *Siuvėjų menas*, 1933, nr. 1, p. 13

⁴⁶ *Moteris ir pasaulis*, 1937, nr 2, p. 23.

	(Lt):
1. Klausimas: kuriam kainuodavo brangiau išsiruoti į balių? Vyriui ar moteriai? (Vyriui į vieną pokylį, moteriai – į du)	30
2. Klausimas: kiek vyrų dėvi frakus? (nuotrauka)	80
3. Klausimas: Apie kurį vyro galvos apdangalą kalbama? “Viena moteris, pamačius atvirutėje savo praturtėjusį giminietį, dūrė pirštu į galvą ir paklausė:— O kam toji triūba ant galvos?” (cilindras)	80
4. Klausimas: kurios darbininkiškos profesijos „vizitine kortele“ tapo cilindras? (kaminkrėtys)	120
5. Klausimas: kurių spalvų kaklaraiščius vyrai dėvi seniausiai? (baltos ir raudonos)	300
6. Klausimas: kokios spalvos liemenė netinka frakui – išruošus į iškilmingiausią priėmimą? (tinka tik balta)	60
7. Klausimas-užduotis. Kuo greičiau teisingai suriškite peteliškę.	400
8. Klausimas: ką vilki šie vyrai? (filmukas - smokingas)	200
9. Kas nedera prie tautinio kostiumo? 1)Papuošalai; 2) 3)Ryškos lūpos (vienplaukė galva)	100
10. Klausimas: kurio kostiumo fragmentas pavaizduotas? (frako)	140
11. Klausimas: kuris kostiumas smokingas ar frakas dėvimas iškilmingiausių progų metu? (frakas)	100
12. Kas tai? (paveikslukas-su tarpukario kulniukais)	140
13. Kokios spalvos pirštinės tinka prie frako? (baltos)	100
14. Klausimas: pastabumui – kas yra „mankietai“? (prisegama marškinių apyrankė)	50
15. Išvardinkite bent du punktus, kuo išėiginė kariška uniforma skiriasi nuo kasdienės (vietoj diržo –juosta; vietoj prisiūtų - prisegami antpečiai; būtina beretė, kartais – ordinas)	
16. Kas vyrų garderobe vadinama eilute? (kelnės ir švarkas)	80
17. Kam džentelmenams vyrams reikalingos pirštinės? (kad plikomis rankomis šokant nereiktų liesti moters)	80
18. Klausimas-mįslė: “Ineina Nastė ir Ona, - abi šviesiai apsirėdžiusios; jų skrybliai kuo didžiausi, sijonas siaurutis, batelių kurkos labai augštos.” Kas yra tos „kurkos“? (batų kulniukai)	80

19. O koks aprangos kodas galiojo vyriškiui, šalia išeigine suknele apsirengusios moters?	50
Papildomi (jei moksleiviams trūksta pinigų)	
20. Klausimas: ar buvo priimtina moterims dėvėti brangius baliaus rūbus priešpiečių metu? (ne)	100
21. Klausimas: Kuris drabužis buvo lygiavertis baliaus suknelei? (tautinis kostiumas)	150
22. Klausimas: Citata „Šveicorius už palto ir botų saugojimą paėmė 1 litą.“ – kas tie botai ir kam jie buvo reikalingi einant į balių? (kad nesušlaptų kojų)	100
Atsakius kaip naudojo tuos botus – kad įsispirdavo su bateliais į juos.	500

3. LITERATŪRA, INTERNETINĖS NUORODOS, ARCHYVINIAI ŠALTINIAI:

1. Akmenytė-Ruzgienė V., Europietiškas frakas Lietuvoje, internetinė prieiga: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-10-28-vilma-akmenyte-ruzgiene-europietiskas-fracas-lietuvoje/52291>.
2. *Amatininkas*, 1937, nr. 22, p. 321.
3. Bernotienė B. *Mados istorija XX a. pirmoji pusė*, Kaunas, 2004.
4. *Diena*, 1929 11 24.
5. *Diena*, 1930 05 04.
6. *Diena*, 1932 01 24.
7. *Diena*, 1932 01 24.
8. *Diena*, 1932 06 12.
9. *Diena*, 1937 12 12.
10. *Dienos naujienos*, 1932 07 14.
11. Druktenis G., Didybės ženklas, internetinė prieiga: <http://www.elegancija.eu/didybes-zenklas/>.
12. Estijos Igaliojo ministerio Lietuvai Kvietimas, Kaunas, XX a. 4 deš. Saugomas Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (NČDM), M-1-3-613.
13. Frakas, internetinė prieiga: http://www.100patarimu.lt/items.php?pg=4&item=37&name=Aprangos_kodas.
14. Idzelytė V., *Kostiumo istorija*, Vilnius, 2009, p. 336.
15. Ignatavičienė I., *Kostiumo istorija*, Vilnius, 2006.

16. *Kardas*, 1935, nr. 6.
17. *Kardas*, 1937, nr. 10
18. Krupavičius M., Aleksandras Stulginskis, in *Aidai*, internetinė prieiga:
http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=3819&Itemid=290
19. Kupčikienė B., Tradicijos: galvos apdangalai, *Versus*, 2009 09 03, internetinė prieiga:
<http://vyrogarderobas.eversus.lt/naujienos/1009>.
20. *Lietuvis*, 1927 08 23.
21. Lietuvių Italų Draugijos Valdybos kvietimas į „Arbatėlę“, Kaunas, 1938. *NČDM*, M-1-3-558.
22. Lietuvių-Latvių vienybės Draugijos Valdybos kvietimas į Latvijos valstybės 20 metų Nepriklausomybės minėjimą, kaunas, XX a. 4 deš., *NČDM*, M 1 3 3 38-39.
23. *Lietuvos aidas*, 1931 01 10.
24. *Lietuvos aidas*, 1931 01 10.
25. *Lietuvos žinios*, 1924 07 27.
26. *Lietuvos žinios*, 1927 10 17.
27. Lydeka A., Išeiginis kostiumas (tenue de ville) ir vizitinis kostiumas, prieiga internete:
http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=836&p_d=7145&p_k=1.
28. Mitkiewicz L. *Kauno atsiminimai*, Vilnius, 2002.
29. *Moteris ir pasaulis*, 1937, nr 2, p. 23.
30. *Moteris ir pasaulis*, 1937, nr 7, p. 20.
31. *Moteris ir pasaulis*, 1938, nr 11, p. 19.
32. *Moteris*, 1927, nr. 6.
33. Prezidentūros darbuotojų atlyginimai., *LCVA*, f. 922, ap. 1, b. 11.
34. *Sekmadienis*, 1935 11 24.
35. *Sekmadienis*, 1936 02 16.
36. *Sekmadienis*, 1937 04 04.
37. *Siuvėjų menas*, 1933, nr. 1, p. 13.
38. *Siuvėjų menas*, 1933, nr. 1, p. 24.
39. Smokingas, internetinė prieiga:
http://www.100patarimu.lt/items.php?pg=4&item=37&name=Aprangos_kodas.
40. *Statistikos biuletenis*, 1935, nr. 3.
41. *Statistikos biuletenis*, 1935, nr. 4.
42. *Statistikos biuletenis*, 1935, nr. 8.
43. *Sulyg Naujausios Mados*, Chicago, 1913.

44. Tierney T., *Duke and duchess of Windsor: Fashion paper dolls in full color*, USA
45. Tradicijos ir vertybės. Smokingas, in *Versus*, 2010 04 23, internetinė prieiga:
<http://vyrogarderobas.eversus.lt/naujienos/1306>.
46. *Vapsva*, 1932 nr . 2.
47. Vasiliauskienė G., 18 faktų apie skrybėles, internetinė prieiga: <http://www.lrytas.lt/-12275708931227517896-p2-18-fakt%C5%B3-apie-skryb%C4%97les.htm>
48. *Vėpla*, 1929 nr. 6.
49. *XX amžius*, 1940 01 08, nr. 5, p. 16
50. *XX amžius*, 1940 04 06

4. NAUDOJAMI KŪRINIAI

1. Filmas „Blue Skies“, JAV, 1945.
2. Archyviniai kadrai iš LCVA su Prezidento A. Smetonos ir A. Stulginskio kasdienybės epizodais.

5. PROGRAMOS ĮAMŽINIMAS

Programai įamžinti padaroma programos dalyvių fotografija.